

زینب(س)؛ محدثی از خاندان وحی

حضرت زینب(س) را با استناد به احادیث نقل شده از ایشان و سخن محدثین و مورّخین بزرگ شیعه و سنی در مقام روایی آن حضرت، می توان جزء محدثان بی واسطه از بیت وحی خواند.

زینب(س)؛ محدثی از خاندان وحی/ القاب حضرت

حضرت زینب(س) را با استناد به احادیث نقل شده از ایشان و سخن محدثین و مورّخین بزرگ شیعه و سنی در مقام روایی آن حضرت، می توان جزء محدثان بی واسطه از بیت وحی خواند.

حضرت زینب(س) سومین فرزند حضرت زهرا (س) و حضرت علی(ع) در پنجم ماه جمادی الأولى سال پنجم یا ششم هجری در مدینه منوره به دنیا آمد. مرحوم شیخ بهائی می نویسد: وقتی دختر امیرمؤمنان(ع) متولد شد، حضرت صدیقه طاهره (س) دختر را در دامن علی (ع) گذاشت و گفت: نام این نوزاد را بگذار. امیرمؤمنان (ع) فرمودند: &#171#والله من در نام گذاری فرزندانم بر رسول خدا (ص) پیشی نمی گیرم.«

پیغمبر در سفر بودند، دو روز بعد که آمدند، حضرت زهرا (س) بچه را به ایشان دادند و پیغمبر فرمودند: &#171#والله در نام گذاری خودت و بچه هایت بر خدا پیشی نگرفتم.« جبرئیل وارد شد، رسول خدا (ص) لحظاتی با جبرئیل مشغول سخن شد و بعد از چندی پیغمبر (ص) به فاطمه و علی (ع) رو کرده و گریه شدیدی نمودند و بعد چندین بار تکبیر گفتند. حضرت فاطمه (س) می فرمایند: &#171#به پدرم گفتم: بابا چرا تکبیر می گویی؟« پیامبر (ص) فرمودند: &#171#به خاطر نامی که خدا برای این دختر قرار داد؛« و گفتند: &#171#زینب« و پیامبر (ص) فرمود: &#171#علی، خودش زینت اهل دنیا است، اما این دختر به جایی می رسد که زینت پدر می شود.«

حضرت زهرا (س) سپس می پرسند: &#171#پدرجان، اگر این است، برای چه گریه می کنی؟« حضرت فرمودند: &#171#از خدا اجازه گرفتم که به او کنیه بدهم.« فاطمه (س) پرسید: &#171#کنیه دخترمان چیست؟« پیغمبر در حالی که گریه می کرد، فرمود: &#171#ام المصائب.« زینب کبری، از سوی خدا و با تقریر رسول خدا به &#171#ام المصائب« مکنات شده است. وقتی پیغمبر این را فرمود، حضرت زهرا (س) به پیغمبر عرض کردند: &#171#خدا چه مزدی می دهد به کسی که برای این زینب و مصائبش گریه کند؟« پیغمبر اکرم (ص) فرمودند: &#171#مَنْ بَكَى عَلَيْهَا وَ عَلَى مَصَائِبِهَا كَانَ لَهُ أَجْرٌ مِنْ بَكِي عَلَى الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ؛ کسی که بر زینب و مصیبتش گریه کند، برابر است با ثواب گریه بر امام حسن و امام حسین علیهم السلام«

نام مبارکش به وسیله جبرئیل بر رسول خدا(ص) عرضه شد و پیامبر فرمود: وصیت می کنم حاضران و غائبان را که حرمت این دختر را پاس دارید؛ همانا وی به خدیجه کبری مانند است.

کنیه و القاب حضرت زینب (س)

کنیه حضرت زینب (س) امّ کلثوم و امّ الحسن است و حضرت، القاب زیادی دارند که عالمة غیر معلّمة: دانای بی آموزگار، فهمة غیر مفهّمة: فهمیده بدون فهماننده، کعبة الرّزایا: قبله رنج ها، نائبة الزهراء (س): جانشین و نماینده حضرت زهرا (س)، نائبة الحسين (ع): جانشین و نماینده حضرت حسین (ع)، ملیکة الدنيا: ملکه جهان، شه بانوی گیتی از جمله آنهاست.

اما لقب اصلی حضرت زینب (س) عقيله است و این بانوی بزرگوار به القابی چون عقيلة بنی هاشم: بانوی خردمند بنی هاشم، عقيلة النساء: خردمند بانوان، عقيلة خدر الرسالة: خردمند پرده‌نشینان رسالت، عقيلة الطالبیین: زن خردمند از خاندان حضرت ابو طالب (و در بین طالبیان)، عقيلة الوحی: بانوی خردمند وحی، عقيلة النبوة: بانوی خردمند پیامبری، عقيلة القریش: بانوی خردمند از قریش، سيدة العقائل: بانوی زنان خردمند، عديلة الخامس من اهل الکساء: همتای پنجمین نفر از اهل کساء (امام حسین) (ع) نیز مشهور شده اند.

حضرت زینب را به واسطه پرستاری از امام سجاد(ع) پس از واقعه عاشورا &#171#کفيلة السجّاد« لقب دادند و نیز او را سرّ آبها: راز پدرش علی (ع) نامیدند. همچنین الصّدیقه الصّغری: صدیقه کوچک تر لقب دیگر حضرت زینب است تا با مادرش صدیقه کبری فاطمه زهرا (س)، اشتباه نشود. چه این که به ایشان زینب کبری گفته می‌شود تا میان او و دیگر خواهرش (ام کلثوم) که به نام و کنیه او خوانده می‌شود، فرق باشد.

عابدة آل علی: پارسای خاندان علی (ع)، بطلة کربلاء: قهرمان کربلا، عظيمة بلوها: بانویی که امتحانش بس بزرگ بود، الباکية: بانوی گریان، سلیة الزهراء: چکیده و خلاصه حضرت زهرا، امیة الله: امانت‌دار الاهی، آية من آیات الله: نشانی از نشانه‌های خداوند،

مظلومه وحیده: ستم‌دیده تنها، صابرة محتسبه: پایداری‌کننده به حساب خداوند و برای خداوند از دیگر القاب بانوی بزرگ کربلا به شمار می‌رود.

همسر و فرزندان حضرت زینب (س)

همسر زینب کبری (س)، عبد الله بن جعفر (پسر جعفر طیار) است. وی نخستین نوزاد مسلمان در حبشه بود. در ایامی که پدرش «جعفر بن ابی طالب» به حبشه هجرت کرده بود، در آن کشور به دنیا آمد. مادرش «اسماء بنت عمیس» بود. اسماء، پس از شهادت جعفر طیار در جنگ موته، به همسری أبوبکر، سپس علی بن ابی طالب (ع) در آمد. عبد الله بن جعفر، مورد عنایت خاص پیامبر اکرم (ص) بود، به ویژه که پدرش سردار شهید جبهه اسلام به شمار می‌آمد. همچنین مورد علاقه امیر المؤمنین (ع) بود و ارادتی شایان به امام حسن و امام حسین «ع» داشت. مردی سخاوتمند و اهل جود و بخشش بود.

نقل شده که حضرت زینب (س) در هنگام ازدواج با عبدالله، 11 ساله بوده است و فرزندان آن حضرت، چهار پسر و یک دختر بوده اند به نام‌های: علی و عون الاکبر و محمد و عباس و ام کلثوم. از بین این فرزندان، عون و محمد در کربلا حضور داشته و در رکاب حضرت سید الشهداء (ع) به شهادت رسیدند.

زینب(س)؛ در کلام ائمه معصومین(ع)

حضرت امیر (ع) برای حضرت زینب، احترام بسیاری قائل بودند؛ وقتی اهل بیت (ع) می‌خواستند به زیارت مرقد پیامبر (ص) بروند، امام علی (ع) جلوتر می‌رفتند، تا راه را باز کنند و حسنین (ع) اطراف حضرت زینب (س) را می‌گرفتند و امیرمؤمنان قندیل‌هایی که در حرم پیامبر (ص) روشن بود را خاموش می‌کردند تا کسی قد و قامت حضرت زینب (س) را مشاهده نکند.

یکی از بهترین راه‌ها برای شناخت سیمای تابناک حضرت زینب (س) شناخت ایشان در آیین کلام معصومان (ع) است. رسول خدا (ص) فرمود: زینب با هزار سختی به انواع بلاها گرفتار خواهد شد. در روایتی آمده است که شخصی از امام صادق (ع) سؤال کرد: آیا پیامبر (ص) چنین فرموده است: همانا فاطمه پاکدامن است پس خداوند ذریه او را بر آتش جهنم حرام کرده است؟ حضرت در پاسخ می‌فرماید: بلی مقصود پیامبر(ص)، حسن و حسین و زینب و ام کلثوم (ع) بوده است.

حضرت زهرا (س) فرمود: محبت دخترم زینب به حسین بی‌نهایت است، که بی‌دیدار حسین آرام نمی‌گیرد. اگر بوی حسین را نشنود، قالب تهی می‌کند. امام صادق (ع) فرمود: اگر کسی بر مصیبت عمه ام زینب (س) که با برادر شریک بود گریه کند و تشکیل مجالس ذکر ما بدهد یا بشنود و گریان شود، اگر به قدر بال مگس چشمش در این مصیبت تر شود خداوند او را بیامرزد، این است ثواب و اجر گریه‌کنندگان بر مصیبت حضرت زینب (س).

روایتی از حضرت سجاد (ع) گویای جایگاه رفیع حضرت زینب (س) از دیدگاه ائمه (ع) است که ایشان می‌فرماید: «عمتی زینب ما ترک‌ت تهجدها طول دهرها حتی لیلة حادی عشر من المَحْرَم» «عمه جانم زینب در طول زندگی اش نماز شبش را ترک نکرد؛ حتی شب یازدهم مُحْرَم».

حضرت زینب (س) وقتی به مجلس ابن زیاد وارد شدند، سلام نکردند. ابن زیاد گفت: «من هذه متکبرة»؛ این زن متکبر کیست؟ امام سجاد (ع) می‌فرماید: «هذه عمتی زینب، اخت الحسین علیه السلام»؛ این عمه من زینب، خواهر حسین (ع) است. برای این که ابن زیاد، جگر زینب را آتش بزند، گفت: دیدی خدا با برادرت چه کرد؟ حضرت زینب گفت: اگر خدا کرد، «ما رأیت الا جمیلا»؛ من چیزی جز زیبایی ندیدم؛ حضرت کاری کرد که دیگر سخن ابن زیاد در آن جلسه، نگرفت و خنثی شد. ایشان هم چنین خطبه‌ای نیز در دروازه کوفه بیان فرمودند و کاری کردند که مردمی که دم دروازه نو نوار کرده بودند و ثقل و شیرینی پخش می‌کردند و عید گرفته بودند، همه جامه‌هایشان را درآوردند و عزا به پا کردند. کسی برای ابن زیاد خبر آورد و گفت: تا چند دقیقه دیگر، همه علیه تو می‌شورند. پرسید: چرا؟ گفت: مگر نمی‌دانی که زینب وقتی سخن می‌گوید، گویا علی (ع) به زبان آمده است؟!

امام سجاد (ع) در روایتی دیگر در بیان جایگاه حضرت زینب می‌فرماید: «خدا حق عمه ام زینب را بر ما و شیعیان ما حلال بگرداند!».

عبادت زینب (ع) آن چنان در اوج است که امام حسین (ع) که خود معصوم و واسطه فیض الهی است، هنگام وداع به خواهر عابده اش می‌فرماید: «خواهرم، در نماز شب مرا فراموش نکن». این نشان از آن دارد که این خواهر، به قله رفیع بندگی و پرستش راه یافته و به حکمت و هدف آفرینش دست یازیده است.

فاطمه دختر امام حسین (ع) می گوید: «عمّه‌ام زینب (س) در آن شب (شب عاشورا)، در محراب عبادتش ایستاده دعا می‌خواند و به خدا استغاثه می‌کرد، آن شب دیدگان هیچ یک از ما به خواب نرفت و آه و ناله ما فرو نشست».

علم و معرفت حضرت زینب (س)

حضرت زینب کبری (س)، علم خود را از طریق غیب و الهام و از طریق جد بزرگوارش، پدر ارجمند، مادر گرامی و برادران عزیزش (ع) دارد، که متصل به وحی هستند و به همین جهت او را گنجینه علوم آل محمد (ع) و نمونه فضایل آنان خواندند.

حضرت زینب (س) از جمله راویان حدیث می باشد. ایشان از مادر، پدر، برادرانش، امّ سلمه، امّ هانی و دیگر زنان روایت می‌کرد و از جمله کسانی که از او روایت کرده‌اند، ابن عبّاس، علی بن الحسین (امام سجاد) (ع)، عبد الله بن جعفر، فاطمه صغری دختر امام حسین (ع) و دیگران هستند.

ابن عباس، سخنان حضرت زهرا (س) در مورد فدک را از حضرت زینب (س) با این عبارت نقل می‌کند و می‌گوید: «بانوی خردمند ما زینب (س) گفت...» و همین بس که در بنی‌هاشم به «عقیله»؛ یعنی بانوی خردمند معروف بود.

از سخنان حضرت زینب (س) در طول مسافرت کربلا، کوفه و شام و خطبه‌ها و سخنرانی‌هایی که در فرصت‌های مختلف در برابر ستم‌«کاران و طاغوتیان آن زمان و مردم دیگر ایراد فرمود، به خوبی معلوم می‌شود که مراتب علم و دانش و کمال آن بانوی بزرگوار از راه تحصیل و تعلیم اکتسابی نبوده و بهره‌ای الهی و جنبه خارق‌العاده داشته است. شاهد این مطلب، کلام امام سجاد (ع) است که پس از خطبه کوفه به او فرمود: «عمه جان آرام باش و سکوت اختیار کن که تو بحمد الله دانشمندی بدون آموزگار، و فهمیده ای بدون فهماننده هستی».

از فاضل دربندی در ضمن بیان این فرمایش حضرت سجاد (ع) نقل شده که این سخن، خود دلیل و حجت بر آن است که زینب دختر حضرت امیر المؤمنین (ع) «محدثه» بوده؛ یعنی به او الهام می‌شده و علم او از علوم لدّتی و آثار باطنی است.

در فضل حضرت زینب (س) همین بس که پس از حادثه عاشورا نیابت خاصی از طرف امام حسین (ع) داشت و مردم در مسائل حلال و حرام به او مراجعه کرده و از او می‌پرسیدند، تا این که حضرت سجاد (ع) از آن بیماری که به مصلحت الهی به آن مبتلا شده بود بهبودی یافت.

برگزاری کلاس تفسیر قرآن برای بانوان کوفه

زینب(س) در خانه وحی، در دامان فاطمه(ع) و علی(ع) دوران عمر را سپری کرد تا آنکه پدر، بنا به صلاح امت، در کوفه رحل اقامت گزید. آن گاه بود که کوفیان متوجه مرواریدی در صدف بیت علی(ع) گشتند. زنهای کوفه توسط شوهرانشان، از امیرالمؤمنین(ع) خواهش کردند اجازه فرمایند که آنان به حضور حضرت زینب(س) شرفیاب شوند و از علم او بهره مند گردند. امیرالمؤمنین(ع) اذن فرمود و زنها می آمدند و تفسیر قرآن مجید را از حضرت زینب(س) فرا می گرفتند. اجازه امیرالمؤمنین(ع) به دانش آموز مکتبش برای تفسیر قرآن به زنان کوفه، خود بالاترین سند برای بیان جایگاه والای علم این بانوست.

شجاعت و شهامت حضرت زینب (س)

از صفات بارز پروا پیشگان این است که خدا در نظر آنان بزرگ و غیر او در نظرشان کوچک، حقیر و فاقد اثر است. امام علی (ع) می فرماید: «خالق در جان آنان بزرگ است، پس غیر او در چشمشان کوچک می باشد». سرّ شجاعت اولیای الهی نیز در همین است. زینب (س) که خود چنین دیدی دارد، و در خانواده شجاعت تربیت شده است، از شجاعت حیدری بهره مند است.

حضرت زینب(س) در روز عاشورا، در میان آن همه شمشیر و آن همه کشته، فریاد می زند که آیا در میان شما یک مسلمان نیست؟ در مجلس ابن زیاد، بدون توجه به قدرت ظاهری او گوشه ای می نشیند و با بی اعتنایی به سؤالات او، تحقیرش می کند، او را «فاسق» و «فاجر» معرفی می کند و می گوید: «سپاس خدای را که ما را با نبوت حضرت محمد (ص) گرامی داشت، و از پلیدی ها پاک نمود. فقط فاسق رسوا می شود، و بدکار دروغ می گوید، و او غیر ما می باشد».

سیره تبلیغی حضرت زینب (س)

حضرت زینب(س) یکی از بانوانی است که اگرچه تاریخ درخشیدن بی نظیر او پس از کشته شدن برادرش در کربلا را نتوانسته

مخدوش یا گم کند، اما از شرح حال این بانوی فاضله فرزانه پیش از این واقعه و پس از آن، اخبار موثق و زیادی در دست نیست. مورخان حتی در مورد محل دفن وی نیز همچون مادر بزرگوارشان، اختلاف نظر دارند.

تنها در همین برهه کوتاه می توان فضل و کمال وی را بررسی کرد؛ یعنی از آغازین لحظه قیام او بر تلّ زینبیّه تا بازگشت به موطن اصلی اش شهر مدینه. در همین زمان است که بلاغت، فصاحت، علم، فضل، زهد و شجاعت بانو متجلی شد. خطبه های کوفه و شام وی تنها نشان دهنده نقش او در احیای دین جدّش و تداوم نهضت برادرش نبود، بلکه در تبلور این خطبه ها فصاحت و بلاغت و علم او جاری شد.

او همچون مادرش زهرا(ع) و پدرش علی(ع) با تکیه بر قرآن و علوم نبوی، برای تداوم نهضت احیاسازی دین پیامبر اکرم(ص) در معیت امام علی بن الحسین(ع) به استدلال با حاکمان وقت و افشاسازی ماهیت ضدّدینی حکومت اموی پرداخت و پس از آنکه امور را به برادرزاده خود علی بن الحسین(ع) سپرد، همچون گذشته، در تاریخ ناپدید شد.

با تکیه بر این کلام معصوم، بی تردید، می توان گفت حضرت زینب(س) متعلم به علوم اکتسابی نبوده، بلکه بدون واسطه، علم را دریافت کرده است و این عجیب نیست؛ چرا که این خاندان خزان علم و معادن حکمت اند. شاید به دلیل همین ویژگی است که برخی معتقدند عقيلة بنی هاشم دارای علم منایا و بلایا بوده است. حضرت زینب(س) یکی از راویان مورد وثوق شیعه است که بودن واسطه به بیت زهرا(س) و علی(ع) متصل بوده است.

&#171#محدثه» یکی از القابی است که برای بانو ذکر شده است و این خود به تنهایی، بیانگر نقش وی در نقل احادیث و روایات است. اگر چه از روایات منقول از وی اطلاع زیادی در دست نیست، اما همان روایات معدود باقی مانده از آن حضرت نشان دهنده مقام روایی وی است.

ابن سعد در الطبقات الکبری، حضرت زینب(س) را جزء راویان ذکر می کند. مرحوم طبرسی در اعلام الوری بر این قول تأکید می کند و می گوید:&#171# او از مادرش فاطمه(ع) حدیث نقل می کرده است. علامه مامقانی او را از محدثان شمرده و درباره آن علیا مخدّره نوشته است: صدوق او را در مشیخا نام برده.... و ابن اثیر در اسدالغابه او را از صحابه دانسته است.

ابوالفرج اصفهانی، در مورد آن حضرت از ابن عباس این گونه می نویسد:&#171#حدثنا عقيلتنا: عقيلة ما برايما روايت كرد.» ابن اثیر نام حضرت زینب(س) را در زمرة اصحاب رسول الله(ص) ذکر کرده و درباره او می گوید:&#171#کتبت زینب امراً عاقلة جزله... و کلامها لیزید... مشهور مذکور فی التاريخ، و هو یذل علی عقل و قوه جنان: زینب زنی عاقل، خردمند و بامنطق قوی بود... و سخن او با یزید، مشهورو مذکور در تاریخ است و این سخنان دلیل بر عقل و قوت قلب اوست.

رحلت حضرت زینب (س)

در تاریخ وفات حضرت زینب (س) همانند تاریخ ولادت وی، اختلاف نظر وجود دارد. از عبیدلی که از نسب شناسان مشهور است، در &#171#اخبار الزینبیات» پس از ذکر داستان تبعید آن حضرت از مدینه به دستور یزید، نقل شده که آن حضرت، مصر را انتخاب کرده، در شامگاه روز یکشنبه 15 رجب سال ۶۲ هجری در آن جا دیده از جهان فرو بست و در خانه مسلمة بن مخلد انصاری، والی آن جا، دفن شد. سنّ آن حضرت هنگام ارتحال، ۵۵ تا ۵۸ ساله ذکر شده است.

درباره این که حضرت زینب (س) در چه مکانی از دنیا رفته و مدفون شده، سه احتمال وجود دارد: قاهره، شام و مدینه. عمده سیره نویسان مرقد آن بانوی بزرگ را "قاهره" و "شام" گفته اند.